

MARCIN POPRAWSKI

KULTURA W WIELKOPOLSCE W PERSPEKTYWIE BADAŃ JAKOŚCIOWYCH: KULTURALNE POTENCJAŁY I DEFICYTY MIAST POWIATOWYCH

Przedstawiany artykuł ma charakter podsumowania społecznych badań jakościowych realizowanych w sześciu miastach w Wielkopolsce, stanowiły one drugi etap postępowania badawczego realizowanego w roku 2010¹. Metodą badawczą były zogniskowane wywiady grupowe (panele ekspertów) z udziałem osób reprezentujących środowiska opiniotwórcze w danej społeczności lokalnej miasta powiatowego. Celem badań fokusowych było określenie **potencjałów i deficytów** sektora kultury występujących na poziomie miast powiatowych. Jest to istotne uzupełnienie badań sondażowych. Zogniskowane wywiady grupowe zorganizowane zostały z pomocą lokalnych partnerów w Kępnie, Gnieźnie, Czarnkowie, Wolsztynie, Turku i Jarocinie w październiku 2010 roku. Drugim celem opracowania jest wskazanie zaobserwowanej różnorodności w zakresie sposobów prowadzenia działalności kulturalnej (a właściwie prowadzenia lokalnych polityk kulturalnych) przez samorządy lokalne. Dostrzeżenie tego wewnątrzregionalnego zróżnicowania skłania ku sformułowaniu różnych profili miast, ze względu m.in. na prowadzoną w nich w sposób bardziej lub mniej konsekwentny lokalną politykę kulturalną.

Badania fokusowe przeprowadzono w grupach gromadzących czołowych przedstawicieli instytucji i środowisk zajmujących się upowszechnianiem kultury, animacją, administrowaniem i zarządzaniem kulturą w miastach powiatowych. Uczestnicy badania fokusowego wskazali zawsze po kilkanaście zakresów dyskutowanej problematyki, ich stanowiska diagnozowały kształt obecnej kultury w perspektywie potencjałów i deficytów. Przedstawiane niżej wnioski zbudowane są w oparciu o materiał, który

---

¹ Artykuł stanowi część opracowania badań jakościowych realizowanych w związku z projektem „Kulturalne potencjały i deficyty miast powiatowych” współfinansowanym przez Narodowe Centrum Kultury z programu Obserwatorium Kultury.

istnieje w postaci pisemnej transkrypcji kompletnych nagrań. Dla ułatwienia percypowania wniosków z badań każde zestawienie danych pochodzących z badania jakościowego poprzedzone zostanie krótką charakterystyką danego miasta, oraz zakończone syntetycznym profilem kulturalnym miasta, opartym na wypowiedziach osób badanych, poświęconych tak potencjałom, jak i deficytom miasta.

KĘPNO

Położone 170 km na południe od Poznania. Przed reformą administracyjną mieściło się w granicach województwa kaliskiego. Znane jest między innymi z unikatowego dwupoziomowego dworca kolejowego z krzyżowym usytuowaniem peronów oraz kolekcji obrazów Tadeusza Piotra Potworowskiego, zgromadzonych w Muzeum Ziemi Kępińskiej. Liczy 15.200 mieszkańców. Na powiat składa się 7 gmin o łącznej liczbie 56.700 mieszkańców. Instytucje kultury w powiecie to m.in.: Gminny Ośrodek Kultury w Perzowie, w Kępnie: Kępiński Ośrodek Kultury z kinem „Sokolnia”, Muzeum Ziemi Kępińskiej im. Tadeusza Piotra Potworowskiego, Całodzienny Klub Seniora „Pod Żurawiem”, 8 bibliotek publicznych. Na terenie powiatu znajdują się 4 szkoły ponadgimnazjalne: Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Słupi, w Kępnie: Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2, Liceum Ogólnokształcące Nr 1, a także jedna szkoła wyższa: Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” w Kępnie. Największe w powiecie zakłady reprezentują przemysł drzewny i meblarski, w tej drugiej branży działa też duża ilość drobnych zakładów. Spośród mediów lokalnych wymienić można: „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy”, „Kurier Lokalny Powiatu Kępińskiego”, Radio i Telewizja SUD, www.kepno.net.

POTENCJAŁY KULTURALNE KĘPNA

1. Społeczność obywatelska – współodpowiedzialność za kulturę.

Dominującym potencjałem wskazywanym w badaniach są ludzie, mieszkańcy Kępna, jednostki i grupy osób aktywnych twórczo i organizacyjnie, osoby zarówno młode, jak i starsze, uczniowie i seniorzy, zrzeszeni w stowarzyszeniach i grupach. Wspólnota lokalna posiada dużą liczbę osób działających w dziedzinie kultury w ramach wolontariatu, pasjonatów, którzy „nakręcają atmosferę” działania w zakresie kultury. Do tej aktywności zaliczyć można działania byłych mieszkańców, przebywających obecnie za granicą (relacje z wykorzystaniem narzędzi internetowych), jak też ab-

solwentów wracających po studiach do Kępna. Duże wrażenie robi ilość, tradycja i realne zaangażowanie organizacji pozarządowych, głównie stowarzyszeń, działających w zakresie kultury. One nadają ton lokalnej działalności kulturalnej. Kultura funkcjonowała w Kępnie bardzo długo bez domu kultury, inicjatywy istniały bez lokalu, etatów i instytucji. To spowodowało w sposób mniej lub bardziej sformalizowany przejście wielu obowiązków byłego domu kultury przez te organizacje. Inną ich część przejął wydział kultury urzędu miasta, co jednak nie przesądza o stopniu ich niezależności. W ostatnich latach organizacje pozarządowe i samorząd Kępna coraz skuteczniej ubiegają się o środki finansowe ze źródeł wojewódzkich, ogólnopolskich oraz europejskich. Stowarzyszenia wprowadzone są już w przestrzeń sieci internetowej, gdzie swobodnie operują nowymi narzędziami komunikacji, wzmacniają środowisko. Silną grupą o znaczeniu kulturotwórczym jest również prawie tysięczna grupa absolwentów liceum w Kępnie, którzy działają w sposób zorganizowany. Wartym podkreślenia przejawem siły organizacji pozarządowych jest inicjatywa pomocy skromnemu, reaktywowanemu domowi kultury. Obserwować można uświadomioną potrzebę wsparcia instytucji publicznej ze strony organizacji pozarządowych, ze środków zewnętrznych przez te ostatnie pozyskiwanych. W ten sposób odwraca się trend, kierunek oddziaływania i współpracy. Organizacje z reguły znacznie bardziej zainteresowane są pieniędzmi i zasobami instytucji, tutaj praktyka jest odwrócona, stowarzyszeniom zależy na silniejszej instytucji i są skłonne ją realnie współtworzyć, także z samodzielnie pozyskanych środków finansowych. Aktywność kulturalną instytucje kultury współtworzą z organizacjami pozarządowymi. Twórcy i animatorzy działający w Kępnie oczekują specyficznie pojętej instytucjonalizacji, która wynika z potrzeby zorganizowania i skoordynowania działań kulturalnych i edukacyjnych w mieście, by zapewnić większą skuteczność kulturalnego oddziaływania na społeczność lokalną. Kępno posiada obecnie aktywne, przyciągające mieszkańców, zabiegające o środki finansowe organizacje pozarządowe i grupy inicjatywne, jednak obiekty należące do instytucji kultury nie zapewniają zadowalających warunków dla szerokiej współpracy, są po prostu za małe. Pewien potencjał infrastrukturalny stanowi budynek dawnej synagogi, którego adaptacja pozwoli na rozwój muzeum. Wielką szansą mógłby być oryginalny dwukondygnacyjny dworzec kolejowy, będący własnością PKP. Obsługuje on krzyżowy układ torów kolejowych. Wobec znaczącego ograniczenia ilości pociągów zatrzymujących się w Kępnie, obiekt idealnie nadawałby się na cele kulturalne. Duży, gotowy potencjał w całym Powiecie Kępińskim stanowią liczne, wyremontowane ze środków europejskich sale wiejskie o charakterze kulturalno-społecznym.

2. Środowisko twórców i animatorów – sztuki wizualne. Kępno posiada dużą tradycję w zakresie ruchu amatorskiego oraz działalności profesjo-

nalistów w zakresie sztuk wizualnych, przede wszystkim malarstwa. Postacią ikoniczną jest tu Tadeusz Piotr Potworowski, jeden z najbardziej utalentowanych twórców z nurtu działających w Paryżu Kapistów, związany korzeniami z powiatem kępińskim. Miasto posiada od 21 lat galerię sztuki współczesnej, włączoną do Muzeum Ziemi Kępińskiej, może poszczycić się tradycją i współczesnym sukcesem plenerów malarskich, integrujących gościńnych i lokalnych artystów, wykładowców akademii sztuk pięknych i pasjonatów malarstwa, młodzież, dzieci, osoby starsze. Ten potencjał obecny jest zarówno w szkołach, jak i w organizacji pozarządowej koordynującej działania środowiska.

3. Prorozwojowa postawa władz miasta. Kluczową i nie dającą się przecenić okolicznością ostatnich lat jest zaangażowanie władz miasta w działania na rzecz stworzenia nowych warunków pracy dla osób i organizacji zajmujących się szeroko pojętą działalnością kulturalną. Badania z roku 2010 ujawniają zrozumienie władz miasta dla znaczenia rozwoju kultury oraz – za jej pośrednictwem – rozwoju społeczności lokalnej, dla potrzeb środowisk twórców i animatorów kultury. Działalność kulturalna postrzegana jest przez samorząd jako docelowo bardzo skuteczny sposób integracji społeczności lokalnej.

4. Tradycja kulturowa, historia ludzi i miejsc – strażnicy pamięci o kulturach. Kępno posiada również potencjał wynikający z historii i usytuowania miasta, który w dużej mierze kształtuje również mieszkańców i ich postawy. Miasto zlokalizowane jest na skrzyżowaniu ważnych szlaków. Było zawsze „miastem przybyszów”, „miastem trzech religii i trzech kultur”, miejscem na styku trzech dawnych zaborów, obecnie i dawniej na styku Śląska i Wielkopolski. Współcześnie ta tradycja kultywowana jest m.in. poprzez inicjowanie spotkań międzykulturowych, ekumenicznych. O potencjale tym przypominają liczne środowiska osób dbających o pamięć i tradycje związane z Kępem.

Deficyty kulturalne Kępna

1. Infrastruktura kulturalna. Przeszkodą dla prowadzenia większości działań kulturalnych jest znaczący brak lub zdecydowanie niezadowalająca wielkość i jakość infrastruktury lokalowej. W związku z brakiem miejsca utrudniona staje się współpraca instytucji i organizacji pozarządowych, współdziałanie to wymaga wielu wyrzeczeń i determinacji partnerów. Kępno nie ma też żadnej sali koncertowej. Pewną szansą mogłoby być zagospodarowanie wspomnianego już wyżej dwupiętrowego dworca PKP, jak również tzw. dworca zachodniego. Na przeszkodzie tej możliwości stoi jednak trudny dialog z PKP. Również wiele lat przerwy w działalności do-

mu kultury (jego formalny brak) stanowiło duże wyzwanie i utrudnienie dla stanu kultury w Kępnie.

2. Brak specjalistów. Dużym utrudnieniem dla działań kulturalnych w Kępnie, zwłaszcza w zakresie edukacji kulturalnej, jest bardzo niewielka ilość osób posiadających właściwe, specjalistyczne kompetencje w zakresie animacji kulturalnej, edukacji artystycznej, jak i innych profesji, specjalności niezbędnych dla funkcjonowania instytucji kultury zgodnie z ich celami. Stosunkowo niewielkie zaplecze lokalnych twórców nie pozwala uzupełnić tych deficytów. Niedostatek ten dotyczy również kadry organizacyjnej, menedżerów kultury.

3. Edukacja kulturalna i artystyczna. Istnieje duże zapotrzebowanie na zajęcia z zakresu amatorskiej twórczości artystycznej zarówno dla dzieci, jak i osób starszych, seniorów z dużą ilością wolnego czasu (szansę stanowi tu rozwijający się uniwersytet trzeciego wieku). Istotnej luki w edukacji artystycznej i kulturalnej szkoły systemowo nie wypełniają. Jedynie grupa aktywnych nauczycieli stara się zagospodarować tę przestrzeń.

4. Kultura w mediach lokalnych. Daje się zauważyć potrzeba stałego miejsca dla kultury w prasie i mediach lokalnych, nie ma jednak w Kępnie trwałych, stałych rozwiązań w tym zakresie. Deficyt informowania z wyprzedzeniem o wydarzeniach kulturalnych przekłada się na nie zawsze zadowalającą wiedzę o wydarzeniach i frekwencję.

5. Marginalizacja Kępna. Kępno ma ograniczony, wręcz – utrudniony i pogarszający się dostęp do stolicy regionu i jego oferty kulturalnej, a także twórców, animatorów, absolwentów, którzy mogliby pracować dla Kępna. Wynika to z ograniczania połączeń kolejowych, jakość drogi, jak też samej odległości (170km), na której przebycie trzeba poświęcić przynajmniej 3 godziny jazdy w jedną stronę. Funkcję kulturalnego centrum przejmuje Wrocław. Kępno często nie jest postrzegane przez osoby z nim niezwiązane jako miasto Wielkopolskie. Jest również lekceważone przez media ogólnopolskie, które często w informacjach wycinają je z mapy regionu, umieszczając skrajny powiat poza województwem. Mieszkańcy Kępna czują się Wielkopolanami, nie tylko z przyczyn więzi historycznej, mimo że wielu mieszkańców pracuje we Wrocławiu, jak również korzysta z jego oferty kulturalnej. Bliskość Wrocławia obecnie silnie oddziałuje na przekonania i tożsamość mieszkańców Kępna, zwłaszcza osób aktywnych zawodowo.

PROFIL kulturalny Kępna

- 1) Siła i tradycja organizacji społecznych kształtujących życie kulturalne,
- 2) Nastawienie władz do kultury w ostatnim czasie (2010) wsparcie dla modernizacji i uspołecznienia, pozyskiwania nowych środków na kulturę,

- 3) Zły stan infrastruktury utrudniający efektywną działalność kulturalną,
- 4) Zdecydowane nastawienie na pozyskiwanie środków zewnętrznych przez organizacje pozarządowe,
- 5) Niska rozpoznawalność społeczna (wśród mieszkańców miasta) zmian i nastawienia samorządu do problemów kultury – brak „okrętów flagowych”,
- 6) Aktywność na rzecz przeciwdziałanie marginalizacji Kępna na mapie Wielkopolski wobec niedostatecznej inicjatywy Poznania o podtrzymanie związków z Kępem, jak też wobec silnych wpływów metropolii wrocławskiej.

GNIEZNO

Miasto, położone 50 km na wschód od Poznania, przed reformą administracyjną znajdowało się w województwie poznańskim. Znane jest każdemu jako pierwsza stolica i miejsce chrztu Polski, siedziba Prymasa Kościoła Rzymskokatolickiego. Liczy 69.554 mieszkańców, skomunikowane z Poznaniem dobrą relacją PKP, PKS i dobrą drogą samochodową. Na powiat składa się 10 gmin, o łącznej liczbie mieszkańców 140.000. Instytucje kultury w powiecie: Gminny Ośrodek Kultury w Niechanowie, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Kłecku, Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Witkowie; w Trzemesznie: Dom Kultury, Muzeum Regionalne; w Lednogórze: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy oraz Wielkopolski Park Etnograficzny; w Gnieźnie: Miejski Ośrodek Kultury, Centrum Kultury „Scena To Dziwna”, Muzeum Początków Państwa Polskiego, Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej, 10 bibliotek publicznych. Na terenie powiatu znajduje się 13 szkół ponadgimnazjalnych: Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Witkowie; w Trzemesznie: Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum oraz Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych; w Gnieźnie: I LO, II LO, III LO, Zespół Szkół Ekonomiczno-Odzieżowych, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 4, Zespół Państwowych Szkół Medycznych, Zespół Państwowych Szkół Muzycznych. W Gnieźnie funkcjonuje 5 uczelni wyższych: Kolegium Europejskie UAM w Poznaniu, Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno – Menedżerska „Millenium”, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne – Wydział Teologiczny UAM sekcja w Gnieźnie. Największe w powiecie zakłady reprezentują przemysł monopolowy, spożywczy, ciężki, energetyczny. Jako przykłady mediów lokalnych wskazać można: „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, „Gnieźnieński Tydzień”, Radio Gniezno, TV Gniezno, wirtualnegniezno.pl.

Potencjały kulturalne Gniezna

1. Historia miasta i jego dziedzictwo kulturowe. Na określony przez lata profil Gniezna rozpoznawany w całym kraju składają się następujące skojarzenia: pierwsza stolica kraju, siedziba Prymasa Kościoła Rzymskokatolickiego z Katedrą Gnieźnieńską. Paradoksalnie ten potencjał, jeśli będzie nietrafnie wykorzystany, może stanowić obciążenie. Przekonanie i przywiązanie władz oraz dużej części mieszkańców do tradycyjnie określonego *genius loci* Gniezna może bowiem hamować lub utrudniać realizację bardziej innowacyjnych pomysłów na ofertę kulturalną. Umiejętne wykorzystanie tego potencjału w połączeniu z otwarciem na tendencje modernizacyjne zaowocować powinno rozkwitem miasta.

2. Atuty charakteryzujące większe miasta. Podkreślić należy podstawowe atuty, których brak w mniejszych miastach powiatowych: uczelnie wyższe, stała scena dramatyczna, muzeum o zasięgu ponadregionalnym (Muzeum Początków Państwa Polskiego), dwie ostatnie instytucje finansowane z budżetu samorządu wojewódzkiego. Zjazdy Gnieźnieńskie, jako wydarzenie polityczno-kulturalne o zasięgu międzynarodowym, stanowią ważny znak rozpoznawalny miasta.

3. Publiczność kulturalna o zróżnicowanych potrzebach. Istnieje spora ilość mieszkańców zainteresowana różnorodną, a także specjalistyczną ofertą, w tym publiczność jazzowa. Miejscowi odbiorcy są edukowani również poprzez ofertę Poznania, w której uczestniczą regularnie ze względu na bliskość i stosunkową łatwość dojazdu. Powoduje to jednak dużo mniejsze zadowolenie z własnej oferty kulturalnej, ze względu na możliwość jej łatwego skonfrontowania z ofertą metropolii.

4. Alternatywa domów kultury. Szczególnym walorem gnieźnieńskiego życia kulturalnego jest od niedawna istnienie dwóch ośrodków kultury, ich swoista konkurencja oraz wzajemne uzupełnianie: tradycyjny i alternatywny, konserwatywny i nowatorski dom kultury, co dotyczy zarówno prezentowanych treści kulturalnych, jak i metod pracy oraz działań promocyjnych (np. różnica w nośnikach informacji o wydarzeniach kulturalnych: tradycyjny afisz vs rowerzyści z reklamą odtwarzaną przez głośniki z mp3). Stanowi to ważny element twórczego rozwoju kultury w mieście. Warto podkreślić, że organizatorem nowej inicjatywy jest starostwo powiatowe, nie mające w tym zakresie obowiązku, ani zbyt wielu podobnych przykładów w innych powiatach w Polsce.

5. Różnorodna oferta kulturalna. Składa się na nią bogata paleta możliwości: od tradycyjnych form edukacji kulturalnej po stałe wydarzenia jazzowe, piosenkę poetycką, spotkania literackie, scenę rockową – klub Młyn,

teatr alternatywny i teatr dramatyczny, alternatywne i innowacyjne inicjatywy Centrum Kultury eSTeDe (Scena To Dziwna) oraz Fundacji Mury, nowe festiwale, kawiarenkę didżejską.

6. Bliskość stolicy regionu. Gniezno dysponuje ułatwionym dostępem do wydarzeń kulturalnych w Poznaniu, połączeniem kolejowym oraz czterdziestominutowym dojazdem samochodem. Czy więc Gniezno może być satelitą metropolii w dziedzinie kultury? Ta możliwość może stać się atutem, ale także słabością i utrudnieniem dla organizatorów kulturalnych w Gnieźnie, a wydarzenia poznańskie stanowią konkurencję dla imprez gnieźnieńskich.

Deficyty kulturalne Gniezna

1. Przekonania mieszkańców. Mieszkańcy żywią prowincjonalne przekonania o braku inicjatyw kulturalnych w ich mieście, w najlepszym przypadku są ukierunkowani na ofertę poznańską, w najgorszym – nie uczestniczą w ogóle w wydarzeniach kulturalnych. Daje się zauważyć niski poziom ciekawości, zainteresowania pozyskiwaniem informacji na temat lokalnych wydarzeń kulturalnych

2. Dominacja perspektywy instytucjonalnej. Władze miasta są niedostatecznie zaangażowane w zmiany organizacyjne i jakościowe w kulturze. Zbyt mała jest aktywność władz miasta w zakresie wprowadzania zmian jakościowych w kulturze, zwłaszcza w podległych instytucjach. Ciężko nadmiernie instytucjonalna perspektywa pojmowania kultury i życia kulturalnego. Interesy polityczne utrudniają realizację odważniejszych propozycji i projektów (przypadek „Ogrodu wolności” i Fundacji Mury). Większość finansowanych ze środków gnieźnieńskich imprez związana jest z instytucjami, podmioty pozarządowe i prywatne animujące kulturę mają trudność z pozyskaniem środków.

3. Konserwatywne pojmowanie kultury przez elity miasta. Zachowawczość dotyczy również znacznej części środowisk twórczych, co powoduje trudność w skutecznym aktywizowaniu środowiska twórców, brak przenikania się środowisk, brak ciekawości, co się dzieje u „sąsiadów”. Daje o sobie znać frustracja wynikająca z ilości pomysłów, które nie dochodzą do skutku przez utrudnienia polityczne i administracyjne. Konwencjonalne postrzeganie specyficzności Gniezna, kolebki chrześcijaństwa polskiego i polskiej państwowości dominuje i ogranicza życie kulturalne. Bogactwo tradycji jest więc zasobem i stabilizuje tożsamość kulturową, ale również stanowi obciążenie, usypia, nie motywuje do poszukiwań.

4. Brak dużej sali widowiskowej. Obiekt przeznaczony m.in. na wydarzenia kulturalne w tak znaczącym ośrodku na pewno znalazłoby swoje zastosowanie.

5. Dotychczasowy brak zgodnej współpracy między gminą i powiatem. Nieporozumienie między samorządami dwóch szczebli mają, oczywiście, skutki negatywne, ale też spowodowały powołanie konkurencyjnej instytucji kultury, co w sumie przyczyniło się do ożywienia.

PROFIL kulturalny Gniezna

1. Konkurencja domów kultury na modelowej osi rozpiętej między konserwującym i modernizującym nurtem w kulturze,
2. Dominujący konserwatywny pogląd na metody organizowania działalności kulturalnej,
3. Wyższe wymagania i aspiracje odbiorców gnieźnieńskich wynikające z bliskości Poznania i dostępności jego oferty (ale też: prowincjonalne przekonania mieszkańców miasta o nieatrakcyjnej ofercie lokalnej),
4. Niewiele miejsca w polityce miasta dla trzeciego sektora – niski stan społeczeństwa kultury,
5. Dziedzictwo kulturowe Gniezna jako jego siła i słabość (konserwowanie dziedziczonych potencjałów, brak motywacji do poszukiwania nowych zasobów i dziedzin aktywności).

CZARNKÓW

Miasto położone jest 75 km na północ od Poznania, nad Notecią, na skraju Puszczy Noteckiej. Przed reformą administracyjną mieściło się w granicach województwa pilskiego. Czarnków znany jest między innymi ze skoczni narciarskiej – jednej z niewielu zbudowanych na nizinach. Słynie z dużych imprez, smacznych produktów mlecznych i oryginalnego piwa oraz ze zjazdu bliźniaków. Leży w Powiecie Czarnkowsko-Trzcianeckim, będąc kulturowo jego dominującym ośrodkiem. Czarnków liczy 12.000 mieszkańców, komunikację z Poznaniem zapewnia PKS, połączenie kolejowe możliwe jest ze stacji PKP w Trzciance. Miasto Trzciańka liczy 24.226 mieszkańców, a jego odległość od Poznania wynosi ok. 95 km. Powiat liczy 8 gmin o łącznej liczbie 88.000 mieszkańców. Instytucje kultury w powiecie to: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Krzyżu Wielkopolskim, Miejsko-Gminny Ośrodek w Wieleniu, Gminny Ośrodek Kultury w Lubaszcu, Gminny Ośrodek Kultury w Połajewie; w Czarnkowie: Miejskie Centrum Kultury

(z kinem „Światowid”) oraz Muzeum Ziemi Czarnkowskiej; w Trzciance: Młodzieżowy Dom Kultury oraz Muzeum Ziemi Nadnoteckiej, 8 bibliotek publicznych. Na terenie powiatu znajduje się 10 szkół ponadgimnazjalnych. Są to: Zespół Szkół Specjalnych w Gębicach, Zespół Szkół w Białej; w Czarnkowie: Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych, Centrum Edukacji Zawodowej; w Trzciance: Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Technicznych, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych; w Krzyżu Wielkopolskim: Liceum Ogólnokształcące oraz Zespół Szkół. Największe w powiecie zakłady reprezentują przemysł geotermiczny, spożywczy, drzewny, metalowy (w tym aluminiowy). Wymienić można następujące media lokalne: dzienniknowy.pl, „Nadnoteckie Echa”, „Tygodnik Notecki”, www.czarnkow.info, www.trzcianka.prv.pl.

Potencjały kulturalne Czarnkowa

1. Silne instytucje i ich dobra współpraca. Aktywny lider życia kulturalnego przyciągający niezależnych animatorów i twórców. Czarnków posiada bardzo aktywne i dobrze zmotywowane do działania instytucje publiczne, w tym przede wszystkim wyróżniający się dom kultury. Placówką tą kieruje charyzmatyczny, doświadczony dyrektor, który przyciąga niesformalizowane grupy i jednostki kształtujące życie kulturalne miasta oraz dba o jakość oferty i jej dostępność. W ten sposób tworzy się przestrzeń dla niezależnych działań twórczych. W Czarnkowie występuje skuteczna koegzystencja programowa instytucji kultury, szkół i przedszkoli, a istotnym przedmiotem współpracy jest edukacja kulturalna. Współdziałanie dotyczy również muzeum i biblioteki publicznej. Warto zwrócić uwagę na zadania angażujące jednocześnie dzieci i osoby starsze (np. czytanie dzieciom przez „adoptowanych” dziadków i babcie). Podnoszeniu jakości edukacji kulturalnej służy między innymi stała współpraca z najlepszymi instytucjami specjalistycznymi z Poznania (Centrum Sztuki Dziecka i objazdowy projekt festiwalowy „Ale kino”), a także uczestnictwo instytucji w projektach europejskich. Podejmowane są ciekawe próby służące odciążeniu rodzin od zakupów jako głównej formy wspólnego spędzania wolnego czasu. Niebanalna jest też edukacja kulturalna dorosłych podejmowana przez dzieci.

2. Wysoki poziom satysfakcji mieszkańców. Mieszkańcy Czarnkowa wykazują duży poziom satysfakcji z życia kulturalnego w mieście, doceniają jego różnorodność. Idzie to w parze z poziomem zadowolenia z jakości życia w Czarnkowie, postrzeganiem przestrzeni miejskiej jako atrakcyjnej. Zadowolenie wynika z dostępności solidnej bazy dla aktywności kultural-

nej, a także z interesującej architektury tworzącej klimat małego, przytulnego miasta (latarnie gazowe, wyremontowany rynek z fontannami). Warto odnotować istnienie w gminie Czarnków nowatorskich podmiotów kulturalno-edukacyjnych również poza miastem, w środowisku wiejskim (Fundacja Gębiczyn). Działalność uniwersytetu trzeciego wieku służy włączaniu starszego pokolenia w inicjatywy kulturalne, a czarnkowskie Łazienki są przykładem miejsca, w którym spędzają wolny czas rodziny z dziećmi.

3. Historyczne wielokulturowe dziedzictwo (miejsca i ludzie). W Czarnkowie podjęto wysiłek skutecznego wprowadzenia wiedzy o wielokulturowej specyfice dziedzictwa miasta do edukacji szkolnej. Zawiązały się międzypokoleniowe grupy miłośników historii (przykładów ich aktywności dostarczają wydawnictwa, organizowane spotkania, rozmaite formy działania Muzeum Regionalnego), można mówić o silnej identyfikacji z etosem wielkopolskim oraz z walką o polskość Wielkopolski (Powstanie Wielkopolskie).

4. Nastawienie władz miasta na modernizację i aktualizację metod i oferty kulturalnej. Rządzący Czarnkowem świadomie tworzą przestrzeń i warunki dla pozainstytucjonalnych animatorów kultury, sprzyjają prowadzeniu wysokiej jakości usług w tej sferze i aktywizacji lokalnych środowisk w zakresie edukacji kulturalnej.

5. Zadawalający poziom infrastruktury. Zaplecze lokalowe i sprzętowe pozwala na prowadzenie różnorodnej działalności kulturalnej.

6. Istnienie imprezy flagowej rozpoznawalnej na forum ogólnopolskim. Święto bliźniaków, nazwane Dniem Spieczonego Bliźniaka, zostało wyróżnione w plebiscycie wielkopolskim, posiada też spory potencjał przyciągania publiczności zagranicznej. Również inne lokalne imprezy cykliczne chlubić się mogą ustaloną renomą (Salon Wielkopolski, przegląd „Dziewczynka z zapawkami”). Rozpoznawalna jest także lokalna marka kulinarna Browar Czarnków.

Deficyty kulturalne Czarnkowa

1. Niedostateczne sformalizowanie inicjatyw trzeciego sektora. Ponieważ aktywne czarnkowskie instytucje chętnie zapraszały podmioty nieformalne, nie wykształciła się potrzeba zakładania stowarzyszeń i fundacji. Zauważyć jednak można w ostatnich miesiącach pozytywną zmianę (m.in. za sprawą edukacyjnych funkcji niniejszego projektu badawczego). Przełamany jest lęk niezależnych animatorów i twórców przed formalnościami i dokumentami, odrzucając fałszywe poczucie niezniszczalności i bezpie-

czeństwa w dotychczasowej formule funkcjonowania (np. chóru i orkiestry) przy domu kultury.

2. Brak dostrzegania i wsparcia inicjatyw lokalnych przez władze wojewódzkie. Gmina w ostatniej edycji konkursu ofert otrzymała tylko jeden grant w wysokości 4 tys. zł.

3. Słabe wykorzystanie potencjału starszego pokolenia. Emerytowani nauczyciele oraz inne osoby wykształcone i doświadczone są gotowe bardziej zaangażować się w wolontariat w obszarze kultury, a szczególnie edukacji kulturalnej.

4. Słabe oddziaływanie ośrodka miejskiego na tereny wiejskie. Zaobserwować można trudności z aktywizowaniem mieszkańców wsi, brak wśród nich nawyków uczestnictwa i widoczna jest niechęć do zerwania z modelem spędzania czasu wolnego przed telewizorem, a z kolei lokalna TV kablowa nie dociera na wieś.

PROFIL kulturalny Czarnkowa

1. Silne instytucje i silny lider przyciągający inicjatywy nieformalne,
2. Dobre praktyki współpracy instytucji ze szkołami i przedszkolami, również o zasięgu międzynarodowym,
3. Mała ilość stowarzyszeń i prawnej niezależności organizacji,
4. Dbłość o infrastrukturę kultury,
5. Zaangażowanie ludzi w wieku emerytalnym w sprawy społeczne,
6. Duży poziom satysfakcji mieszkańców – dobra jakość życia, ugruntowane tradycje lokalne,
7. Lokalne marki kulturalne – od ludycznego święta bliźniaków po Salon Wielkopolski.

WOLSZTYN

Miasto leży 70 km na zachód od Poznania. Przed reformą administracyjną mieściło się w obrębie województwa zielonogórskiego. Z Wolsztynem związani byli Józef Hoene Wroński (dziewiętnastowieczny filozof, matematyk i fizyk) oraz Robert Koch (mikrobiolog, laureat Nagrody Nobla). Miejsce to słynie z jedynej w Europie czynnej parowozowni i lokomotywy Pm 35-2, zwanej „Piękną Heleną”. Miasto liczy 13.402 mieszkańców. Komunikacja z Poznaniem zapewniają PKP i PKS. Powiat obejmuje jedynie 3 gminy, o łącznej liczbie 55.737 mieszkańców. Wymienić można następujące instytucje kultury w powiecie: Gminny Ośrodek Kultury w Przemęcie, Gminny

Ośrodek Kultury w Siedlcu, w Wolsztynie: Wolsztyński Dom Kultury, Towarzystwo Kultury Ziemi Wolsztyńskiej, Regionalna Inicjatywa Społeczna, Muzeum Marcina Rożka, Muzeum Roberta Kocha, Muzeum Regionalne, Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski. W każdej gminie działa biblioteka publiczna. Na terenie powiatu znajdują się 4 szkoły ponadgimnazjalne. Są to: Zespół Szkół Technicznych i Rolniczych w Powodowie, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Przemęcie, w Wolsztynie: Zespół Szkół Ogólnokształcących i Profilowanych, Zespół Szkół Zawodowych. Działa też jedna szkoła wyższa: Sekcja Zamiejscowa Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu – Wyższe Seminarium Duchowe Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze. Największe w powiecie zakłady przemysłu należą do branży spożywczej i meblarskiej. Dominuje tu gospodarka rolna i przemysł lekki. Wśród mediów lokalnych wymienić można: TV Karat, Radio Zachód, „Głos Wolsztyński”, „Wasz Dzień po Dniu”, mojemiasto.wolsztyn24.pl.

Potencjały kulturalne Wolsztyna

1. Aktywna działalność na gruncie kultury muzycznej oraz folkloru.

Uczestnicy sesji fokusowej z dumą odnosili się do działalności podmiotów, realizujących zadania na gruncie edukacji muzycznej oraz upowszechniania muzyki. W grupie tej znajdują się: Szkoła Muzyczna I stopnia, prywatna Szkoła Muzyczna „Yamaha”, Zespół Pieśni i Tańca „Kębłowo” oraz Powiatowa Wolsztyńska Orkiestra Dęta. Zespół „Kębłowo” działa od roku 1976 w filii Wolsztyńskiego Domu Kultury w Kębłowie. Traktowany jest przez mieszkańców jako „Kębłowskie Mazowsze”, dla podkreślenia rangi w lokalnej kultury. Jego koncerty są nieodzownym elementem ważnych uroczystości odbywających się na terenie powiatu. Ważnym społecznym atutem działalności zespołu jest jego wielopokoleniowość, skupia ludzi w różnym wieku: dzieci, uczniów, studentów, osoby pracujące. Podobny jest skład innego ważnego podmiotu życia kulturalnego – Powiatowej Wolsztyńskiej Orkiestry Dętej. Imprezą muzyczną, z którą wiązane są duże nadzieje, jest Międzynarodowy Festiwal Country. W 2010 roku odbył się po raz pierwszy i cieszył się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców.

2. Unikatowe zabytki techniki. Parowozownia Wolsztyn jest jedyną w Europie z czynną lokomotywownią, z której codziennie wydawane są parowozy do prowadzenia planowych pociągów pasażerskich na trasach do Poznania i Leszna. Można obejrzeć tu warsztaty, maszyny i urządzenia oraz inne obiekty zaplecza technicznego służące utrzymaniu i naprawie parowozów. Nie jest to skansen ani muzeum specjalnie utworzone dla pre-

zencji parowozów i ich zaplecza, ale mający ponad 100 lat wciąż czynny obiekt. Z parowozownią związany jest także międzynarodowy konkurs piękności „Miss Świata Parowozów”. To wybór najpiękniejszej dziewczyny na tle dostojnych parowozów – impreza z której mieszkańcy miasta są dumni. Doroczna Parada Parowozów przyciąga ogromne rzesze miłośników kolei z całego świata.

3. Amatorska twórczość plastyczna. Międzynarodowe Plenery Malarckie są organizowane od roku 2000 przez Starostę Wolsztyńskiego. Ich celem jest promowanie sztuki na terenach wiejskich. Towarzyszą im liczne imprezy oraz spotkania związane z poznawaniem regionu, kulturą i obyczajami Wielkopolski. Służą one przede wszystkim integracji artystów z różnych stron świata oraz stwarzaniu możliwości obserwacji powstawania dzieł oraz odbioru sztuk plastycznych wśród mieszkańców wsi. Co roku plenery odbywają się w innym miejscu Powiatu Wolsztyńskiego.

4. Promocja i informacja. Wolsztyn jednym z pierwszych miast powiatowych Województwa Wielkopolskiego, które promowało swoje zasoby i osiągnięcia z wykorzystaniem nowoczesnych technologii oraz profesjonalnej identyfikacji wizualnej. Zarówno samorząd powiatu, jak i gminy posiadają swoje logotypy, znajdujące miejsce w wielu materiałach wizualnych. Każdy z nich odwołuje się do lokalnych zasobów kulturowych lub przyrodniczych. Hasło promocyjne miasta: „Wolsztyn pełną parą!” odwołuje się do omawianych wcześniej zabytków techniki. Hasło powiatu: „Wolsztyn: słońce, jeziora, lasy” identyfikuje ów obszar z ciekawymi rekreacyjnie walorami przyrodniczymi. Ponadto, niemal każdy z działających tu podmiotów kulturalnych posiada własną stronę internetową. Istnieje także kilka portali wielotematycznych o charakterze lokalnym. Społeczność lokalna wykazuje dużą aktywność w odbiorze informacji, jedno z forów notuje codziennie powyżej 2000 odsłon swojej witryny.

Deficyty kulturalne Wolsztyna

1. Trudności w dotarciu z ofertą kulturalną do młodzieży. Wynika to w części z ogólnopolskiej tendencji coraz mniejszej obecności kultury w szkołach oraz zawłaszczania czasu wolnego uczniów przez różnego typu często obowiązkowe zajęcia dodatkowe. Przekłada się to często na niezbyt wysoką frekwencję podczas bardziej wymagających imprez.

2. Słaba aktywność młodych mieszkańców. Daje się zauważyć brak młodych ludzi w radach gminy i powiatu. Nie ma stowarzyszeń, w których młodzi ludzie mogliby szlifować swoje zdolności organizacyjne i kształtować aktywną postawę. Być może symptomem pozytywnej jest zgłoszony w ostatnim czasie postulat odnowienia tradycji szkolnego DKF-u.

3. Braki w zakresie infrastruktury kultury. Szczególnie brakuje w Wolsztynie wielofunkcyjnej sali na około 500 osób, która byłaby wykorzystywana na potrzeby organizowania koncertów i różnych innych wydarzeń kulturalnych. Obecnie trzeba zadowolić się salą na 200 osób, ale bez stałych krzeseł, z wolną przestrzenią.

4. Niedowartościowanie kultury w budżetach samorządu miasta i powiatu. Spotkać się można z opinią, że „za mało pieniędzy jest przeznaczana na kulturę, więcej na sport”. Brak też znaczącego mecenasa kultury w powiecie

5. Deficyt dialogu społecznego. Brakuje współpracy i koordynacji między samorządowymi jednostkami kultury a organizacjami pozarządowymi. Ten niedostatek jest odczuwalny, a jako jego podłoże wskazuje się często osobiste urazy. W jakimś zakresie dialog zastępczo toczy się w przestrzeni Internetu.

PROFIL kulturalny Wolsztyna

1. Dobre instytucje i zespoły muzyczne domagają się właściwej infrastruktury
2. Deficyt skutecznej współpracy międzysektorowej, a nawet dialogu
3. Mała ilość stowarzyszeń, szczególnie dojmująca w młodszej grupie wiekowej
4. Zbyt małe nakłady na kulturę w budżetach samorządów
5. Silna marka unikatowej parowozowni i działań kulturalnych z nią związanych
6. Aspiracje miasta w kierunku bycia ważnym ośrodkiem kulturalnym w Wielkopolsce
7. Dobre hasło reklamowe – „Wolsztyn: pełną parą!”

TUREK

Miasto położone jest 140 km na południowy-wschód od Poznania, przed reformą administracyjną mieściło się w obrębie województwa konińskiego. Okolice znane są z wydobywania węgla brunatnego, a także produktów mlecznych z dużą zawartością marketingu (sery „Turek”) oraz polichromii i witraży zaprojektowanych w całości przez Józefa Mehoffera, zdobiących kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa. Miasto liczy 29.789 mieszkańców. Komunikację z Poznaniem zapewniają: autostrada A2, PKS (PKP jedynie ze stacji poza powiatem – Konin i Koło). Na powiat składa się

dziewięć gmin. Liczba jego mieszkańców wynosi łącznie 85.250. Instytucje kultury w powiecie to między innymi: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Dobrej, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Tuliszkowie, Gminny Ośrodek Kultury w Brudzewie, Ośrodek Upowszechniania Kultury w Przykonie, Gminny Ośrodek Kultury w Władysławowie, w samym Turku: Miejska i Powiatowa Biblioteka i działające przy niej wydawnictwo „Bibliotheca Turcoviana”, Miejski Dom Kultury, Muzeum Rzemiosła Tkackiego i działające w ramach jego struktur kino "Tur". Na terenie powiatu znajdują się trzy szkoły ponadgimnazjalne: Zespół Szkół Rolniczych CKP w Kaczkach Średnich, w Turku: Zespół Szkół Technicznych, Zespół Szkół Ogólnokształcących, jedna policealna: Centrum Szkoleniowe „Wiedza”, jedna wyższa: Zamiejscowy Wydział Budownictwa i Instalacji Komunalnych PWSZ w Koninie. Największe w powiecie zakłady przemysłu należą do sektorów drzewnego, energetycznego, tekstylnego, mleczarskiego, meblarskiego, produkcji trumien. Wybrane media lokalne to gazeta „Echo Turku”, portale internetowe: www.miastraturek.pl, www.powiat.turek.pl, www.terazturek.pl i www.turek.net.pl.

Potencjały kulturalne Turku

1. Współpraca podmiotów w mieście. Pod kuratelą samorządu istnieje szeroka współpraca podmiotów: biblioteki, domu kultury, muzeum, a także organizacji społecznych. Ma ona również charakter współfinansowania przedsięwzięć. Na terenie miasta prężnie działa w obszarze kultury 7 rozpoznawalnych organizacji pozarządowych. Warto zwrócić uwagę na pracę Centrum Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu, które z pewnością (po dokoaniu pewnej korekty działalności) będzie mogło silnie wpływać na rozwój oddolnych inicjatyw. Współpraca, szczególnie w zakresie działań wokół renowacji, promocji i udostępnienia dzieła Mehoffera i wiedzy o związkach artysty z miastem, obejmuje również parafię. Ciekawą formą włączania do współpracy emerytowanych nauczycieli i pasjonatów miasta jest wyłonienie z nich grupy przewodników wycieczek.

2. Umiarkowanie i polityka zrównoważonego rozwoju. Politykę kulturalną miasta charakteryzuje podejście długodystansowe i długofalowe planowanie, obywateli się bez rewolucyjnych zmian. Stabilna współpraca łączy organizacje społeczne i instytucje kultury, przy czym te ostatnie mają zdecydowaną przewagę w kreowaniu działań. Bardzo ciekawym przykładem jest działalność biblioteki poszerzona o profesjonalnie prowadzoną działalność wydawniczą w postaci serii książek „Bibliotheca Turcoviana”.

3. Europejski Mehofferski - marka kulturalna. Odkrycie na nowo skarbu, jaki znajduje się w sercu miasta, w postaci dzieła wybitnego twórcy, Józefa

Mehoffera – malarza, witrażysty i grafika, ucznia Jana Matejki, zaowocowało próbą wykreowania nowej marki kulturalnej: „Turek – miasto w klimacie Mehoffera”. Oddolny ruch wspierany przez władze miejskie w formie utworzenia muzeum i zgromadzenia w nim zebranych z Polski eksponatów, opracowań, organizacji sesji naukowych, przekształcił się w profesjonalny projekt inwestycyjny. Polegał on na przystosowaniu Ratusza Miejskiego na potrzeby muzeum, a przede wszystkim na renowacji polichromii i witraży autorstwa Józefa Mehoffera. Projekt uzyskał najwyższe oceny w konkursie na środki inwestycyjne UE w obszarze kultury w roku 2009. Uzyskał też promesę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a w 2010 roku środki z Wielkopolskiego Regionalnego Programu operacyjnego, z działania 6.2 Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego, Schemat II – Projekty promocyjne. Ten pozytywny respekt dla tradycji może też mieć swoje negatywne skutki w postaci dominacji pewnej narracji konserwatywnej. Odkrycie dla szerszego odbiorcy (raczej wyedukowanego i o wyższych potrzebach kulturalnych) dzieła i postaci Mehoffera jest jednak niezmiernie inspirujące i cenne.

4. Pozytywne nastawienie samorządu do kultury. Władze samorządowe traktują kulturę jako czynnik rozwoju, podnoszenia jakości życia mieszkańców i promocji zewnętrznej miasta. Odczuwalne jest wzajemne zrozumienie, chęć rozmowy, kontaktu, pomocy i dialogu. Przejawem tego były przeprowadzone po raz pierwszy w ubiegłym roku, nieczęsto spotykane w małych ośrodkach miejskich, badania mieszkańców dotyczące ich potrzeb, również kulturalnych.

5. Rozwój znaczących inicjatyw w sektorze obywatelskim. Aktywność w tej sferze przejawia się m.in. w ramach działań stowarzyszenia „Przystanek”. Charakteryzują się one dużą ilością pomysłów, kreatywnym i dobrym zarządzaniem. Stowarzyszenie prowadzi ludzi z pasją, społecznicy. Jest cenione w mieście i rozpoznawane jako działające oddolnie, „robiące to, czego chcą dzieci i młodzież, na co jest zapotrzebowanie, dające wolną rękę pomysłom innym i dlatego to się sprawdza”. W tym obszarze rodzi się też inicjatywa europejskiego festiwalu beatboxu SCRABB. Działania te warto prezentować jako przykłady dobrych praktyk.

6. Dobry stan bazy instytucjonalnej i środków na kulturę. Zaplecze dla działań kulturalnych rozszerza się i ulega poprawie również dzięki pozyskiwanym środkom europejskim. Wkrótce zostanie otwarte Muzeum Mehoffera, dobiegnie renowacja kościoła z polichromiami Mehoffera, wykorzystanego często jako miejsce koncertów. Tym celom służy też nowo oddana hala sportowo-widowiskowa. Ilość pozyskanych środków zewnętrznych na cele kulturalne jest imponująca.

Deficyty kulturalne Turku

1. Charakter działania centrum wolontariatu. Mimo wartościowych założeń i samego faktu istnienia, w opinii osób badanych centrum nie spełnia swej misji. Potrzebne jest zapraszanie do niego osób kompetentnych w wielu dziedzinach – obsługi księgowej, prawnej, znajdowania źródeł finansowania projektów, przygotowania aplikacji w tym zakresie oraz rozliczania projektów.

2. Brak zainteresowania kulturą przez biznes. To obojętność skutkuje trudnościami w pozyskaniu większych sum pieniędzy na działania kulturalne (m.in. ze strony Tureckiej Izby Gospodarczej). Brak więc solidnego mecenatu lokalnego, albo raczej świadomości ze strony potencjalnych sponsorów w zakresie wagi kultury dla rozwoju lokalnych społeczności. Niewykorzystany pozostaje potencjał dużych marek, firm w regionie (np. sery „Turek”).

3. Przewaga etatowych form zatrudnienia i działań w ramach instytucji kultury. Istnieje oczywiście wątpliwość, czy lokalna społeczność jest już przygotowana na podjęcie innego modelu funkcjonowania kultury. Pozostaje zbadać dokładnie, czy wykształciły już się struktury społeczne i nawyki wystarczające do tego, by wprowadzić znaczące mechanizmy uspołeczniające.

4. Słabo wykształcone struktury „elity” kulturalnej. Jej niedostatki dostrzec można, analizując uczestnictwo w imprezach kulturalnych, podejmowanie oddolnie znaczących problemów społecznych w ramach działań obywatelskich. Ten brak szerokiego zaangażowania powodować może w konsekwencji niski poziom zadowolenia z jakości życia, brak aprobatywnego podejścia również do pozytywnych zjawisk i małomiasteczkowość w jej złym znaczeniu.

5. Dotychczasowy brak diagnozy potrzeb społeczeństwa. Niemożność określenia rekomendacji w tym zakresie powoduje trudności kształtowania we właściwym kierunku polityki kulturalnej miasta.

6. Trudności z zaistnieniem w mediach. Zarówno w regionalnych, jak w ogólnopolskich nie są relacjonowane znaczące zjawiska i wydarzenia kulturalne promujące Turek.

PROFIL kulturalny Turku

1. Konsekwentne działania we wdrożenia projektu „Turek: miasto w klimacie Mehoffera”, samorząd stawiający na kulturę,
2. Regionalny lider w pozyskiwaniu środków europejskich na kulturę,
3. Zadowolający stan infrastruktury kultury w mieście,

4. Współpraca międzysektorowa oparta na stabilnych instytucjach kultury, z potrzebą większego udziału organizacji pozarządowych i nurtu modernizującego,
5. Wobec braku diagnozy potrzeb mieszkańców, miasto włącza się w projekty badawcze w tym zakresie,
6. Zagrożenie ze strony małomiasteczkowego stylu życia i przejawiającego się niezadowolenia, które może się zmienić poprzez większe zaangażowanie mieszkańców,
7. Trudne miejsce Turku na skraju Wielkopolski w bliskości do metropolii łódzkiej.

JAROCIN

Miasto jest położone około 70 km na południe od Poznania. Przed reformą administracyjną mieściło się w granicach administracyjnych województwa kaliskiego. Znane jest w Polsce z legendarnego festiwalu muzyki rockowej, a osobom bliżej zainteresowanym zarządzaniem w kulturze – z niekonwencjonalnych i odważnych sposobów prowadzenia działalności kulturalnej, gdzie większość zadań z tego zakresu realizowana jest przez organizacje pozarządowe. Jarocin liczy 27.000 mieszkańców, komunikacja z Poznaniem zapewniają PKP i PKS. Powiat składa się z 4 gmin, łączna liczba ich mieszkańców wynosi 71.000. Instytucje kultury w powiecie to m.in.: Gminny Ośrodek Kultury w Jaraczewie, Ośrodek Kultury i Rekreacji – Mickiewiczowskie Centrum Turystyczne w Żerkowie, Muzeum im. A. Mickiewicza w Śmiełowie, Muzeum Wojen Napoleońskich w Witaszycach. W samym Jarocinie działają następujące instytucje: Jarociński Ośrodek Kultury, Muzeum Regionalne i Miejska Biblioteka Publiczna z kilkoma filiami. Cechą charakterystyczną lokalnej oświaty jest duży odsetek uspołecznionych szkół podstawowych i gimnazjalnych.

Największe w powiecie zakłady należą do branż: odzieżowej, drzewno-meblarskiej, elektromaszynowej, rolno-spożywczej. Media lokalne reprezentują m.in.: „Ziemia Jarocińska”, „Gazeta Jarocińska”, „Japi”, www.jarocin.info, www.jarocin.net,

Potencjały kulturalne Jarocina

1. Społeczność obywatelska wsparta systemowymi instrumentami władz lokalnych. W Jarocinie działa szereg organizacji społecznych o tradycyjnych korzeniach (chóry, zespoły), są też nowoczesne organizacje skupione wokół projektów. Jednym z elementów *genius loci* miejsca są właśnie

ludzie: aktywni, współpracujący, entuzjastyczni. Liczne grono mieszkańców włącza się aktywnie w działania kulturalne w swoim otoczeniu. Jest to, powiedzieć można, charakterystyczne dla wielu miejsc w południowej Wielkopolsce.

2. Jarocin Festiwal. To tradycja, marka, element odróżniania się i dumy. Powstające właśnie nowoczesne Muzeum „Spichlerz Rocka” stanowi kolejne wzmocnienie tej marki. Najstarszy w Polsce, legendarny festiwal rockowy, z silnie zakorzenionym elementem buntu przeciw systemowi PRL, kolebka wielu znanych zespołów polskiej sceny muzycznej jest na nowo silnie kojarzony w Polsce. Jego wykorzystanie do promocji marki miasta nie jest łatwe wobec wyrosłej silnej konkurencji podobnych imprez oraz braku posiadania tytularnego sponsora. Jednak władze miasta konsekwentnie i w sposób systematyczny próbują odzyskiwać utracone podczas lat zawieszenia Festiwalu pole.

3. Duże doświadczenie i skuteczność w zdobywaniu środków zewnętrznych. W tej sferze Jarocin jest bardzo skuteczny: wchodząc w różnego rodzaju sojusze i współpracy, pozyskuje środki z funduszy europejskich, ministerialnych, regionalnych. Muzeum „Spichlerz Rocka” otrzymało największą dotację w WRPO 2010, działanie 6.2 Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego, Schemat II – Projekty promocyjne, podobnie jak drugi ściągnięty do Jarocina festiwal – Polska Akademia Gitary (który realizowany przez organizację pozarządową uplasował się na 3 miejscu w rankingu dofinansowanych projektów, zaraz po dwóch projektach realizowanych przez samorządy Kalisza i Poznania). Środków pozyskanych w ten sposób na projekty teatralne, filmowe, edukacyjne i infrastrukturalne wpływa w związku z jarocińskimi inicjatywami ponadprzeciętnie dużo. Te działania są bardzo mocno wspierane przez władze miasta, a także przez powołane przez nie samorządowe centrum wsparcia dla NGO z doradztwem prawnym, księgowym, szkoleniami.

4. Polityka kulturalna władz miasta. Samorząd postrzega kulturę jako atut (poprzednie hasło reklamowe „Jarocin: tu wszystko gra”), ale też wprowadza rewolucyjne rozwiązania systemowe (np. łączenie bibliotek szkolnych i publicznych). Innowacyjne i skuteczne działania zostały nagrodzone ogólnopolskim tytułem „Lidera zarządzania 2010” w zakresie współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi. Wyróżnione współdziałanie wiąże się m.in. z bardzo wysokim odsetkiem usług kulturalnych i edukacyjnych zleconych do realizacji organizacjom społecznym. Należy też podkreślić wagę stosowanego mechanizmu konkurencji między podmiotami (konkursy), przy staraniu, by kierować aktywność liderów w obszary służące

rozwojowi miasta i wykorzystywać potencjał istniejących organizacji. Wszystko to sprawia, że mówić można o strategicznym podejściu do kultury.

5. Infrastruktura. Istniejąca baza zasadniczo zapewnia realizację większości potrzeb kulturalnych (istnieją: kino, odnowiony ośrodek kultury, dobrze wyposażone biblioteki, kompleks sportowo-rekreacyjno-hotelowy, odnowiony i ożywiony latem rynek, remontowany Pałac Radolińskich). Wyjątek i wyzwanie stanowi infrastruktura dla stałej sceny, gdyż stary amfiteatr nie spełnia swojej funkcji.

6. Nasycenie ofertą kulturalną. Wydarzenia tu organizowane oddziałują poza teren powiatu, Jarocin nazywany jest „prowincjonalnym miastem z wydarzeniami z metropolii”. Choć nie dorównuje on wielkością innym miastom, stał się ważnym ośrodkiem w południowej Wielkopolsce, a z jego oferty artystycznej i edukacji kulturalnej w istocie licznie korzystają liczni odbiorcy spoza powiatu.

Deficyty kulturalne Jarocina

1. Brak wspólnego kalendarza imprez. Brak systemu zbierania i udostępniania operatorom i uczestnikom informacji o wydarzeniach w mieście powoduje nieprzewidziane dublowanie się terminów, które w średniej wielkości mieście powiatowym może powodować kłopoty z frekwencją.

2. Krytycznie nastawiona prasa lokalna. Przedstawiciele mediów odbierają działania kulturalne jako przedłużenie działań władzy, stąd niedostatecznie informują o nich. Modernizujące działania samorządu w obszarze kultury nie są rozumiane i popularyzowane w prasie. Skuteczna informacja o ofercie kulturalnej przekładałaby się na większe uczestnictwo odbiorców.

3. Brak dotychczas zgodnej współpracy między gminą i powiatem. Podjęcie współpracy mogłoby np. zaowocować przeniesieniem dobrych praktyk w uspołecznianiu szkół podstawowych i gimnazjalnych na szkoły ponadgimnazjalne, a także pozytywnie wpłynąć na inne sfery działalności samorządów.

4. Brak dużych sponsorów, mogących wspierać kulturę. Ten fakt jest szczególnie widoczny przy organizacji większych imprez. Najlepszy przykład na to stanowi brak nominalnego sponsora Jarocin Festiwal, który pomógłby tej imprezie wejść do polskiej czołówki festiwalowej.

5. Mało aktywni nauczyciele. Zbyt mały jest wkład pedagogów w aktywizowanie młodzieży do uczestnictwa i korzystania z oferty kulturalnej. Oczekiwanie zmiany w tym względzie pojawiło się podczas panelu ekspertów i zostało z wielu ust potwierdzone.

PROFIL kulturalny Jarocina

1. Miasto rozpoznawalne w skali ogólnopolskiej z prowadzenia nowoczesnej i skutecznej polityki kulturalnej (łączenie publicznych i szkolnych bibliotek, preferowanie działań projektowych) i jej powiązania z edukacją kulturalną,
2. Silna marka regionalna wykorzystywana do promocji miasta: Jarocin Festiwal,
3. Ogólnopolski lider zarządzania w zakresie uspołeczniania usług społecznych, w tym kulturalnych i edukacyjnych – wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych i aktywności obywatelskiej,
4. Duża ilość aktywnych stowarzyszeń, pozyskiwanych projektów, znaczących kooperantów i imprez,
5. Skuteczność w pozyskiwaniu dużych środków zewnętrznych na kulturę,
6. Ośrodek kulturalny o dużym oddziaływaniu w Wielkopolsce i rozpoznawalności w Polsce,
7. Lider innowacyjnych zmian i stosowania dobrych praktyk w kulturze na skalę ponadregionalną.

WNIOSKI

Wyniki badań przeprowadzonych w sześciu wielkopolskich miastach powiatowych ukazują, że każde z nich dysponuje odrębnymi potencjałami i deficytami. Nie jest możliwe w sposób rzetelny poddać istniejące w nich zjawiska pewnym indukcyjnym uogólnieniom. Jednakże wiele z nazwanych podczas paneli ekspertów deficytów i potencjałów w danym mieście może mieć również odniesienie do innych, przejawiając się może w mniej nasilony lub zauważany sposób. Dlatego metoda porównawcza w tym zakresie wydaje się dodatkowo inspirująca zarówno dla badaczy, jak i przede wszystkim dla badanych miast, ich społeczności i samorządów².

Ponadto, na podstawie prowadzonych badań stwierdzić można, że:

---

² Przedstawione wnioski zostały przekazane Władzom Samorządu Województwa Wielkopolskiego w listopadzie 2010 roku jako materiał służący sformułowaniu Programu Rozwoju Kultury w Województwie Wielkopolskim. Treść prezentowanego zestawienia przekazana została również przedstawicielom samorządów lokalnych z badanych miast, zaproszonych na inauguracyjne seminarium Regionalnego Obserwatorium Kultury UAM, poświęcone potencjałom i deficytom miast powiatowych, realizowane 13 grudnia 2010 r. w Instytucie Kulturoznawstw UAM.

1. Większość badanych miast powiatowych posiada wiele szerzej nie znanych lub nieodkrytych przez samą społeczność potencjałów o znaczeniu lokalnym i regionalnym.

2. Miasta powiatowe stanowią same w sobie potencjał dla prowadzenia skutecznej polityki regionalnej. Ich oddalenie od metropolii może stać się atutem, jednak pod warunkiem sformułowania i prowadzenia lokalnej strategii w oparciu o potencjał kulturalny, posiadane zasoby oraz mechanizmy uspołecznienia, aktywizujące społeczność lokalną.

3. Lokalne środowiska i władze są otwarte na współpracę w zakresie badań potrzeb i opinii mieszkańców wg sprawdzonych narzędzi badawczych i we współpracy z ekspertami.

4. Wśród osób, które wzięły udział w badaniu sondażowym, wiele prezentowało neutralne (ambiwalentne) postawy wobec rozmaitych wydarzeń, zjawisk i miejsc związanych z kulturą. Świadczyć to może o braku zainteresowania wieloma spośród problemów, będących przedmiotem badań.

5. W większości badanych miast dostęp do usług i dóbr kultury nie jest ograniczony barierami finansowymi. Jednak dla większości osób badanych dobra oferta kulturalna to taka, która jest tania i dostępna dla każdego.

6. Ponad połowa młodych mieszkańców badanych miast powiatowych ocenia dostępną sobie ofertę kulturalną jako przeciętną.

7. Młodzi mieszkańcy badanych miast za dobrą uznają ofertę egalitarną, mogącą zostać przyjętą przez dużą liczbę osób, niezależnie od poziomu kulturowych kompetencji. Wniosek taki wypływa z marginalnego potraktowania takiej cechy oferty kulturalnej, która polega na skierowaniu jej do konkretnych odbiorców. Świadczyć to może także o braku aspiracji do uczestnictwa w kulturze innej niż popularna.

8. Nie tylko wyniki ankiety jasno ujawniają dramatyczny stan zaniegania w zakresie szkolnej edukacji kulturalnej na poziomie ogólnopolskim. Przez ostatnie kilkanaście lat system szkolnictwa nie zachęcał dostatecznie do działalności w tym zakresie. Mimo to, lokalni liderzy w miastach powiatowych, animatorzy docierający do szkół albo wychodzący „na zewnątrz”, bardziej zaangażowani społecznie nauczyciele wraz z młodzieżą realizują różnorakie działania artystyczne. Wpływają one wprost na podwyższenie kompetencji kulturowych i wzbogacenie doświadczeń uczestnictwa w kulturze tych osób.

9. Informacje o kulturze są przez osoby młode pozyskiwane głównie za pośrednictwem tradycyjnych środków przekazu (gazety, plakaty, afisze). Rola mediów elektronicznych jest w tym zakresie marginalna i wciąż nie-dostatecznie wykorzystana.

10. Wśród instytucji kultury, będących przedmiotem badań, są takie, których oferta nie jest znana trzem czwartym osób badanych.

11. Niemal co trzeci ankietowany jest zdania, że grupą najbardziej poszkodowaną w zakresie oferty kulturalnej jest młodzież, zatem grupa, do której sam respondent należy. Świadczyć to może o braku wrażliwości badanych na problemy związane ze społecznym wykluczeniem.

12. Zdecydowana większość ankietowanych chciałaby, aby kultura pełniła większą rolę w życiu miasta i dostrzega jej istotną rozwojową rolę.

13. W każdym z badanych miast istnieje mniejszy lub większy potencjał oddolnych inicjatyw społecznych w zakresie kultury. Zmienną – przyczyniającą się do ogólnego zaangażowania społecznego mieszkańców lub jego braku – jest postawa władz lokalnych. Samorząd czasem jest nieświadomy tego potencjału, może się również go obawiać ze względów politycznych, podziału wpływów, kontroli nad inicjatywami i środkami finansowymi.

14. Pewnym problemem, zwłaszcza domów kultury, jest niedostateczna oferta i zachęta do uczestnictwa w kulturze skierowana do ludzi aktywnych zawodowo. Jedną z podejmowanych prób zmiany w tym zakresie jest edukowanie rodziców przy okazji edukacji kulturalnej dzieci.

15. Nie tylko w dużych miastach wojewódzkich, ale również w mniejszych miastach powiatowych istnieje dynamicznie rosnące zapotrzebowanie na zajęcia dla osób starszych, zwłaszcza działań w ramach uniwersytetów trzeciego wieku, oczekujących wysokiej jakości oferty kulturalnej i edukacyjnej. Organizatorzy działań kulturalnych powinni zwrócić uwagę na to istotne zapotrzebowanie.

16. W miastach powiatowych grupą o dużym oddziaływaniu kulturotwórczym mogą być absolwenci liceów oraz powracający absolwenci studiów, których potencjał i wiedzę należy jednak świadomie zagospodarować.

17. Po raz kolejny trzeba zauważyć mnogość przypadków funkcjonowania domów kultury na terenie miast powiatowych, które wpisują się w wiele, bardzo odmiennych modeli zarządzania. Tę różnorodność należy rozpatrywać z perspektywy lokalnych warunków dla funkcjonowania kultury³. Najistotniejszą zmienną jest tu relacja między sektorem publicznym i prywatnym, której ton nadaje często ośrodek kultury. Może mieć ona charakter demokratyzujący, poprzez wspieranie inicjatyw zewnętrznych lub dominujący, poprzez narzucanie własnej wizji działań i treści aktywności kulturalnych, z pominięciem lub tylko minimalnym zaangażowaniem podmiotów społecznych.

18. Wiele środowisk lokalnych dostrzegło potrzebę tworzenia wizerunku miasta poprzez historyczne ikony – postaci, które mogą istnieć w odbio-

³ Różnorodność tę dostrzeżono wcześniej w publikacji pod redakcją autorów niniejszego tomu: J. Sójka, M. Poprawski, P. Kieliszewski, *Instytucje upowszechniania kultury w XXI wieku*, Poznań 2009.

rze ogólnopolskim jako kulturalne marki związane z danym miastem. Jest to kierunek przynoszący spore efekty i satysfakcję mieszkańcom i elitom kulturalnym, będący dodatkowym spoiwem dla społeczności lokalnej.

19. Istnieje duża potrzeba stworzenia systemu motywacji (m.in. związanego z warunkami finansowymi) dla osób pracujących w lokalnych instytucjach oraz w ramach projektów kulturalnych realizowanych w mieście powiatowym, aby zachęcić absolwentów szkół artystycznych, kierunków artystycznych do pracy na prowincji. Niewielka ilość wykwalifikowanych profesjonalistów z zakresu edukacji artystycznej i animacji kultury uniemożliwia obecnie w miastach powiatowych osiągnięcie zadowalającej jakości poziomu edukacyjnej artystycznej.

20. Media lokalne w bardzo niewielkim stopniu służą i zachęcają do aktywności kulturalnej w miastach powiatowych. W wielu miejscach, nawet w Jarocinie, wydarzenia kulturalne nie mają swojej stałej rubryki w największej gazecie lokalnej. Taki stan rzeczy wskazuje na niski stan świadomości co do istoty kultury u prowadzących wydawnictwa gazetowe na terenie miast powiatowych. Brakuje również skoordynowanego wspólnego kalendarza imprez kulturalnych, który trafiałby w sposób komunikatywny do publiczności.

21. Nie istnieją systemowe rozwiązania podtrzymywania więzi w zakresie inicjatyw informacyjnych, wymiany informacji i projektów kulturalnych pomiędzy stolicą regionu a miastami powiatowymi, społecznościami lokalnymi na skraju województwa.

22. Władze miast powiatowych niedostatecznie zachęcają biznes lokalny do sponsoringu kultury, względnie lokalni animatorzy często nie dość profesjonalnie formułują ofertę współpracy ze sponsorującym podmiotem.